

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: Hoitsy Pál
Cím: A svábhegyi csillagda

Forrás: Pesti Hírlap

Bp
(Hely)

1926. 9. 19.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy 522.1

Hely

Idő "1926"

Személy

Hel

A svábhegyi csillagda.

Írta: **Hoitsy Pál.**

Az új csillagvizsgáló intézet főépülete, mely a Svábhegyen épül, közel áll befejezéséhez. Néhány hét alatt át lehet adni rendeltetésének. S bár egyes melléképületek csak azontul fognak elkészülni, az országnak ismét lesz komoly számba veendő tudományos intézete, amely a külföldi elsőrendűekkel egy sorba állítható, — aminő eddig nem volt.

Mikor Pázmány Péter megalapította a nagyszombati egyetemet, a csillagászat tanítására is szervezett katedrát. És épületet is emeltetett a nagyító üvegek befogadására. Mikor később az egyetem előbb Budára a királyi várba, onnan pedig Pestre költözött, akkor is gondoskodtak megfelelő épületről. A csillagdat a Gellért-hegyen építették fel s a tanszékre nagynevű tanárokat hívtak meg. Olyanokat, akik dícsőségére váltak hivatásuknak. A múlt század első felében itt tanárkodott — s volt a csillagda igazgatója — az orosz származású Littrow, aki tőlünk azután Bécsbe került s korának egyik legképzettebb asztronómusa volt. Ugy gyanítom, — ámbár nincs reá bizonyítékom — hogy Lobacsevszki, akinek ő tanártársa volt a kazáni egyetemen, általa jutott Bólyay nagy fölfedezésének tudomására s ez tette azután hazánk-fia számára vitássá a fölfedezés elsőségét.

A gellért-hegyi csillagdat Windischgrätz csapatai tették tönkre. Mikor ő 1848 utolsó napján a fővárosba bevonult, a seregéhez tartozó horvát csapatok megszállották a Gellért-hegyet s tönkretették azt is, aminek hasznát se tudták venni. Játékszer gyanánt bántak a csillagászati eszközökkel, melyek a legóvatosabb kezelés mellett is könnyen elromlanak. Volt az ottani intézetnek többek közt egy refraktora, melyet a bécsi Plössl cég olymódon készített, hogy egy nagy lencse helyett két kicsit alkalmazott, teljesen koncentrikusan állítva

azokat egymás elé. Ez az eszköz teljesen felmondta a szolgálatot, mielőtt az egyik lencséje csak egy hajszálnyira is megmozdult a helyében. Az intézet sok egyéb drága holmijával együtt ez is elromlott. Azóta a magyar tudományegyetemnek csillagvizsgáló intézete nem volt.

Azok az osztrákok cselekedték ezt, akik dicsekedni szeretnek vele, hogy mindent, ami kultura, ők létesítettek Magyarországon.

Az újabb időben volt ugyan egy kis kupola az egyetemi filozófiai kar épületében — a Muzeumkörúton —, de amely sokkal primitívebb volt, sem hogy oly nagyszabású észleléseket lehetett volna tenni, melyek a külföldi tudomány szempontjából is jelentéseknek lettek volna mondhatók. S ugyanezt kell mondanunk a többi hazai csillagvizsgáló intézetekről is, melyek közül egy sem volt kellő eszközökkel felszerelve.

Az egyetemi csillagászati tanszéket pedig 1848 után nem töltötték be, dacára annak, hogy századok óta szervezve volt.

Nem töltötték be a tanszéket a kiegyezés után sem, amikor a nemzet visszakapta e téren a maga önrendelkezési jogát. Az akkori materialisztikus korban igen kevésre becsülték az olyan tudományt, minő a csillagászat, mely se nem ad kenyeret, se azt izletesebbé nem teszi. Elfelejtették egészen, hogy ép a csillagászatnak köszöni az emberiség az egész modern világfelfogást, már pedig az emberiség nagy gazdasági fejlődésének ez a felfogás képezi az alapját és a föltételét.

A nyolcvanas évek elején megkísértem rávenni akkori kultuszminiszterünket, Trefort Agostont, hogy az egyetem számára építtesse fel a régen hiányzó csillagdat. Tervet is készítettem hozzá egy jónevű építész, Benkó Károly segítségével, aki

a régi tőzsde épületét is tervezte a Dunaparton. Az intézet élére alkalmas vezetőben sem lett volna hiány, hiszen ugy a párizsi, mint a prágai csillagvizsgálók igazgatói magyar emberek voltak, akik megfelelő föltételek mellett szívesen jöttek volna haza. Benkó költségvetése szerint az épület félmillió forintba került volna s a Margitszigeten épült volna fel. A Gellért-hegy nem mutatkozott megfelelő helynek a múltban sem, a gyakori sziklaomlások miatt, távolabb helyre pedig nem akartam menni az intézettel, hogy az egyetemi hallgatók éjjel is megközelíthessék. Mert arra gondolni sem mertem akkor, hogy olyan nagyszabású tudományos intézetet emeljünk, mint aminő most épül, mely nemcsak az egyetemi hallgatók céljait szolgálja, hanem a világ csillagászaiknak közös tudományos feladatainak megoldásából is kiveszi a maga részét.

Trefort nagy megériést tanusított minden jelentős kulturális feladat iránt. Amellett megértő ember volt. Tapasztaltam ezt akkor, amikor megelőzőleg egy képzőművészeti akadémia felállítása s a külföldön élő jeles művészeink hazahívása érdekében próbáltam mozgalmat indítani. Trefort megkért, hogy hagyjak abba minden agitációt. Egy teljes akadémia felállítására — ugymond — nincs az országnak pénze. Azért ő kénytelen lenné állást foglalni a terv ellen, holott az neki magának is nagyon nehezére esnék. Ahelyett azonban megígéri, hogy felállít egy nagyszabású festőiskolát. Állotta is a szavát s az iskola vezetésére hazahozta Münchenből Benzúr Gyulát.

E tapasztalat folytán reménykedve mutattam be tervemet Trefortnak. Azonban ez alkalommal is a hiányzó költségekre mutatott. Az ország folyó kiadásait se tudta fedezni a rendes bevételekből s az állami zárószámadások egyre nagyobbodó deficitet mutattak. S Trefort újra arra kért, hogy hagyjam abba az agitációt.

Talán jó is, hogy így történt. Ha akkor építjük fel az országnak a csillagdat, úgy az mindenestre kisebbszerű lett volna annál, amely most készül. S mivel mégis csak lett volna egy hasonló célra épült intézetünk, most nem lehetett volna megkapni az új számára szükséges nagy költségeket. Ma ez, a meglévő szomorú viszonyok között is sikerült. Örök dícsőségére a mostani Magyarországnak, mely megcsontkítva, szétdarabolva, elszegényedve is ekkora áldozatot kész hozni a kulturáért!